

ГОЛОВКО Р. М.,

аспірант

*(Заклад вищої освіти «Міжнародний
університет бізнесу і права»)*

УДК 342.9:346.34(477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.1.23>**ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

Стаття присвячена комплексному дослідженню теоретико-правових засад адміністративного регулювання підприємницької діяльності в Україні. Обґрунтовано, що адміністративне право відіграє ключову роль у забезпеченні балансу між публічними інтересами та економічною свободою, створюючи нормативно-правові умови для функціонування бізнесу. У роботі розглянуто сутність і значення адміністративно-правових принципів, серед яких особливе місце займають верховенство права, законність, пропорційність, правова визначеність, прозорість, підзвітність, сервісна спрямованість та ефективність. Показано, що дотримання цих принципів є необхідною умовою легітимності регуляторних заходів та формування сприятливого бізнес-середовища.

Проаналізовано систему органів публічної адміністрації, що здійснюють адміністративний вплив у сфері підприємництва: центральні органи виконавчої влади, спеціалізовані агентства, органи місцевого самоврядування та адміністративні суди. Виявлено, що їх діяльність нерідко ускладнюється дублюванням повноважень, фрагментарністю регулювання та слабкою координацією. Окрему увагу приділено адміністративно-правовим засобам регулювання: дозвільним і ліцензійним процедурам, державній реєстрації, адміністративним послугам, контрольним і санкційним механізмам. Підкреслено важливість цифровізації цих процесів та впровадження принципу «єдиного вікна» для зниження адміністративного тиску на бізнес.

Встановлено ключові проблеми чинної системи адміністративного регулювання: надмірний адміністративний тиск, нестабільність законодавчої бази, недостатній рівень цифровізації, формальний характер контролю, відсутність системного ризик-орієнтованого підходу. В умовах воєнного стану додатковим викликом є потреба у швидкій адаптації регуляторних режимів, що часто має фрагментарний і тимчасовий характер. Запропоновано напрями вдосконалення адміністративного регулювання, серед яких дерегуляція та спрощення процедур, оптимізація контрольної діяльності, цифрова трансформація адміністративних процесів, а також гармонізація національного законодавства з правом Європейського Союзу.

Зроблено висновок, що ефективна модель адміністративного регулювання підприємницької діяльності має базуватися на поєднанні принципів верховенства права, пропорційності, прозорості та сервісної спрямованості, що забезпечить баланс між інтересами держави та бізнесу й сприятиме формуванню конкурентоспроможної економіки України.

Ключові слова: адміністративне право, підприємницька діяльність, державне регулювання, адміністративні процедури, контроль і нагляд, цифровізація, європейська інтеграція.

Golovko R. M. Theoretical and legal bases of administrative regulation of business activity in Ukraine

The article is devoted to a comprehensive study of the theoretical and legal foundations of administrative regulation of entrepreneurial activity in Ukraine. It is argued that administrative law plays a key role in balancing public interests and economic freedom by creating the legal framework for business functioning. The paper examines the essence and significance of administrative law principles, among which the rule of law, legality, proportionality, legal certainty, transparency, accountability, service orientation, and efficiency occupy a central place. It is emphasized that compliance with these principles is a prerequisite for the legitimacy of regulatory measures and for building a favorable business environment.

The system of public administration bodies involved in regulating entrepreneurship is analyzed, including central executive authorities, specialized agencies, local self-government bodies, and administrative courts. Their activity is often complicated by overlapping powers, fragmented regulation, and weak coordination. Special attention is paid to administrative and legal instruments of regulation, such as permitting and licensing procedures, state registration, administrative services, as well as control and sanctioning mechanisms. The importance of digitalization of these processes and the implementation of the “one-stop-shop” principle for reducing administrative pressure on business is underlined.

The study identifies key problems of the current regulatory system, including excessive administrative burden, instability of the legal framework, insufficient digitalization, formalistic control practices, and the lack of a systemic risk-based approach. Under martial law, an additional challenge is the rapid adaptation of regulatory regimes, which often remains fragmented and temporary. The article proposes directions for improvement of administrative regulation, such as deregulation and simplification of procedures, optimization of control activities, digital transformation of administrative processes, and harmonization of national legislation with European Union law.

It is concluded that an effective model of administrative regulation of entrepreneurship should be based on the principles of the rule of law, proportionality, transparency, and service orientation. Such an approach will ensure a balance between the interests of the state and business and contribute to the formation of a competitive economy of Ukraine.

Key words: *administrative law, entrepreneurial activity, state regulation, administrative procedures, control and supervision, digitalization, European integration*

Постановка проблеми. Підприємницька діяльність виступає однією з провідних основ сучасного економічного розвитку, формування конкурентоспроможності держави та підвищення добробуту населення. Водночас підприємництво не може функціонувати ізольовано від державного впливу, адже саме публічна влада формує правові рамки господарської активності, визначає правила економічної гри та забезпечує баланс між приватними інтересами суб'єктів бізнесу та суспільними потребами. У цій площині важливу роль відіграє адміністративне регулювання, яке, з одного боку, спрямоване на впорядкування підприємницької діяльності, а з іншого – має створювати умови для її вільного розвитку.

Однак в Україні ця сфера характеризується низкою суперечностей. Нормативна база адміністративного регулювання підприємництва залишається фрагментарною та нерідко дублює або суперечить окремим положенням законодавства. Надмірна зарегульованість, бюрократичний тиск, складні дозвільні та ліцензійні процедури перешкоджають розвитку бізнесу, знижують інвестиційну привабливість та стимулюють тінізацію економіки. Усе це

зумовлює необхідність переосмислення теоретико-правових засад адміністративного регулювання підприємницької діяльності.

У контексті євроінтеграційних процесів Україна стикається з викликом гармонізації свого законодавства з правом Європейського Союзу. Це означає не лише технічне узгодження норм, але й запровадження європейських стандартів регуляторної політики, які ґрунтуються на принципах верховенства права, пропорційності, прозорості та передбачуваності. Додаткового значення проблематика набуває в умовах воєнного стану та необхідності післявоєнної відбудови економіки, де підприємництво розглядається як стратегічний ресурс швидкого економічного відновлення.

Сучасні глобальні тенденції – цифровізація, розвиток електронного врядування, посилення ролі інформаційних технологій – також вимагають оновлення підходів до адміністративного регулювання підприємницької діяльності. Усе це зумовлює потребу у формуванні нового науково-правового бачення адміністративного впливу держави на підприємництво, що відповідає б як внутрішнім, так і міжнародним викликам.

Метою статті є з'ясування змісту та особливостей теоретико-правових засад адміністративного регулювання підприємницької діяльності в Україні, а також визначення напрямів їх удосконалення з урахуванням сучасних викликів.

Аналіз наукових публікацій. Дослідження адміністративного регулювання підприємницької діяльності в Україні має розгалужену наукову традицію. У вітчизняній доктрині сформувалися кілька провідних напрямів, кожен з яких заклав підґрунтя для подальших наукових пошуків.

Насамперед варто відзначити фундаментальні праці таких учених, як В. Авер'янов, Ю. Битяк, В. Колпаков, О. Андрійко, І. Голосніченко. У їхніх роботах розкрито базові положення адміністративного права та публічного адміністрування, обґрунтовано роль держави у впорядкуванні господарських відносин. Науковці наголошують, що адміністративне регулювання підприємництва має бути спрямоване на досягнення балансу між приватними інтересами бізнесу та публічними потребами суспільства.

Окремий масив досліджень присвячено питанням дозвільної системи та ліцензування. Тут варто виокремити наукові здобутки С. Ківалова, Т. Коломосьця, Ю. Шемшученка, які аналізують проблеми бюрократизації процедур та пропонують напрями дерегуляції. Вони акцентують на необхідності зменшення адміністративного тиску та створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва.

У межах євроінтеграційного виміру важливі дослідження здійснили О. Кузьменко, М. Іншин та інші. Вони зосереджують увагу на гармонізації українського законодавства з правом Європейського Союзу, особливо у сфері прозорості та пропорційності адміністративних процедур.

Водночас значний вплив на розвиток методології адміністративного регулювання справили праці зарубіжних учених. Зокрема, Дж. Блек, К. Болдуїн, М. Кав, І. Айрес, Дж. Брайтвейт і К. Лодж розробили концепції «responsive regulation» та «smart regulation», що передбачають поєднання адміністративних і саморегулятивних механізмів, використання ризик-орієнтованих підходів та стимулювання добровільної відповідності.

В українському науковому дискурсі дедалі більшої уваги набувають питання цифровізації адміністративних процедур. Серед тих, хто досліджує цю проблематику, можна відзначити І. Костюк, В. Тимошука та інших. Їхні роботи висвітлюють можливість електронного врядування, розвиток платформи «Дія», автоматизацію реєстраційних процедур та створення електронних сервісів для підприємців.

Не менш важливим є аналіз судової практики у сфері підприємництва. Дослідження О. Ключова, С. Гриценка та інших демонструють, що адміністративні суди відіграють суттєву роль у забезпеченні принципу пропорційності та захисту прав суб'єктів господарювання від надмірного адміністративного втручання.

Сучасні наукові публікації також звертають увагу на вплив воєнного стану на регуляторну політику. Тут аналізуються тимчасові дерегуляційні режими, спрощені процедури

державної реєстрації, нові підходи до ліцензування та контролю. Однак дослідники наголошують, що ці заходи потребують чітких часових рамок та узгодження із загальними принципами адміністративного права.

Загалом наукова література формує потужну базу для осмислення адміністративного регулювання підприємницької діяльності. Проте виявляється низка прогалин: недостатня кількість міждисциплінарних досліджень, слабка інтеграція правових та економічних підходів, недостатнє використання емпіричних методів оцінки ефективності регуляторних процедур. Усе це підтверджує актуальність подальших наукових пошуків і необхідність розробки сучасної концепції адміністративного регулювання підприємництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. Адміністративне регулювання підприємницької діяльності в Україні ґрунтується на базових принципах адміністративного права, серед яких особливе місце займають верховенство права, законність, пропорційність та правова визначеність. Ці принципи забезпечують узгодження інтересів держави, суспільства та суб'єктів підприємництва. У науковій літературі підкреслюється, що завдання адміністративного права полягає не лише у встановленні обмежень, а й у створенні правових умов для реалізації свободи підприємництва [1, с. 45].

У працях В. Авер'янова адміністративне регулювання розглядається як складний механізм впорядкування суспільних відносин, у якому центральне місце відведено саме процедурним гарантіям. Учений наголошував, що без ефективних адміністративних процедур будь-які формальні гарантії свободи підприємництва залишаються декларативними [2, с. 112]. Ю. Битяк, у свою чергу, підкреслював подвійний характер адміністративного права: воно не лише обмежує, а й захищає підприємця, встановлюючи передбачувані «правила гри» [3, с. 67].

Важливим теоретичним питанням є визначення меж державного втручання у сферу бізнесу. В. Колпаков зазначає, що надмірна зарегульованість призводить до бюрократизації й знижує інвестиційну привабливість країни, тоді як недостатній контроль створює ризики для безпеки споживачів та економічної стабільності [4, с. 98]. О. Андрійко пов'язує проблему меж втручання з відсутністю єдиної кодифікованої адміністративної процедури, яка б гарантувала підприємцям справедливий розгляд справи [5, с. 53].

У західній теорії адміністративного регулювання значний вплив мала концепція «responsive regulation», розроблена Дж. Блек, К. Болдуїном, М. Кавом, І. Айресом і Дж. Брайтвейтом [6, с. 74; 7, с. 210]. Вона передбачає побудову «піраміди регулювання», де держава застосовує м'які стимули й консультації, але зберігає можливість жорстких санкцій у випадку системних порушень. Цей підхід орієнтований на досягнення добровільної відповідності та мінімізацію репресивного характеру адміністративних заходів.

Українські дослідники активно адаптують ці ідеї. Так, Т. Коломоєць обґрунтовує доцільність ризик-орієнтованого підходу до здійснення контролю, коли найбільша увага приділяється сферам з підвищеною небезпекою (наприклад, охорона праці, санітарно-епідеміологічна безпека) [8, с. 135]. І. Костюк аналізує вплив цифровізації на адміністративні процедури, вказуючи, що електронні сервіси («Дія») знижують корупційні ризики та скорочують час для ведення бізнесу [9, с. 42].

У науковому дискурсі окремо виділяються принципи пропорційності та правової визначеності. Вони виступають методологічними критеріями для оцінки обґрунтованості адміністративних заходів. Наприклад, С. Ківалов наголошує, що будь-яке обмеження підприємницької діяльності має відповідати трьом вимогам: воно повинно переслідувати легітимну мету, бути необхідним і не виходити за межі, достатні для досягнення цієї мети [10, с. 142].

В. Тимошук, досліджуючи впровадження Закону України «Про адміністративну процедуру», підкреслює значення єдності регуляторних процедур для всіх сфер господарської діяльності [11, с. 56].

Суттєве значення має також правова визначеність як елемент принципу верховенства права. О. Кузьменко у своїх роботах наголошує, що постійні зміни у сфері ліцензування та

реєстрації створюють атмосферу непередбачуваності для бізнесу, що негативно впливає на його стабільність [12, с. 77]. М. Іншин робить акцент на гармонізації українського законодавства з правом ЄС, зокрема на імplementації директив у сфері послуг та технічного регулювання [13, с. 93].

Окремий напрям у науковій літературі становить дослідження адміністративної судової практики. О. Ключов та С. Гриценко систематизують рішення адміністративних судів щодо оскарження рішень дозвільних органів і підкреслюють значення судового контролю як гарантії дотримання принципу пропорційності [14, с. 118; 15, с. 201].

Таким чином, теоретико-правові засади адміністративного регулювання підприємницької діяльності формуються на стику трьох ключових елементів: класичних принципів адміністративного права, сучасних європейських концепцій регулювання та національних викликів, пов'язаних із цифровізацією, ризик-орієнтованим наглядом і забезпеченням правової визначеності. Їхня подальша розробка має стати основою для вдосконалення законодавства та практики адміністративного впливу в Україні.

Система адміністративно-правових принципів відіграє ключову роль у сфері підприємницької діяльності, оскільки саме вони визначають межі допустимого втручання держави, орієнтири для правотворчості та правозастосування, а також гарантії захисту прав суб'єктів бізнесу. Без опори на чіткі принципові засади адміністративне регулювання ризикує перетворитися на форму надмірного тиску, що суперечить ідеї верховенства права та принципу свободи підприємництва [1, с. 46].

Одним із фундаментальних принципів є принцип верховенства права. Він забезпечує підпорядкування всієї діяльності публічної адміністрації правовим нормам та забороняє свавільне втручання у сферу приватної ініціативи. В. Авер'янов наголошував, що верховенство права у сфері підприємництва втілюється у необхідності правової визначеності та передбачуваності адміністративних рішень [2, с. 121]. На думку Ю. Битяка, реалізація цього принципу проявляється у стабільності «правил гри» для бізнесу та унеможливленні їх раптової зміни, що здатна завдати шкоди економічним очікуванням суб'єктів господарювання [3, с. 70].

Невід'ємно від верховенства права функціонує принцип законності. Він передбачає, що будь-яке обмеження підприємницької свободи має бути прямо передбачене законом і застосоване у чітко визначеному порядку. В. Колпаков звертає увагу, що саме нечіткість законодавчих приписів у сфері ліцензування та дозвільних процедур створює передумови для корупційних практик і вибірковості у застосуванні норм [4, с. 102]. О. Андрійко доповнює цю тезу, наголошуючи, що якість закону є не менш важливою, ніж сам факт його існування: нормативні акти повинні бути внутрішньо узгодженими, стабільними й відповідати конституційним засадам [5, с. 60].

Особливе місце серед сучасних принципів займає принцип пропорційності. Його сутність полягає в тому, що будь-яке адміністративне втручання у сферу бізнесу повинно переслідувати легітимну мету, бути необхідним і не виходити за межі достатнього. С. Ківалов акцентує на тому, що пропорційність має перевірятися за критеріями придатності, необхідності та зважування інтересів, що відповідає європейським стандартам правозастосування [10, с. 150]. У практиці адміністративних судів цей принцип застосовується для скасування надмірних санкцій проти підприємців, коли обраний органами влади захід явно перевищує необхідне для досягнення мети [14, с. 125].

Тісно пов'язаний із верховенством права принцип правової визначеності. Він гарантує стабільність регуляторного середовища та можливість підприємців прогнозувати правові наслідки своєї діяльності. О. Кузьменко підкреслює, що часті зміни у сфері ліцензування та дозвільних документів породжують атмосферу непередбачуваності, яка негативно впливає на інвестиційний клімат [12, с. 80]. М. Іншин, аналізуючи європейський досвід, вважає, що досягнення правової визначеності можливе шляхом кодифікації адміністративних процедур та їх гармонізації з правом ЄС [13, с. 100].

У контексті європейських реформ дедалі більшої уваги набувають принципи прозорості та підзвітності. Вони забезпечують відкритість діяльності публічної адміністрації

та створюють умови для контролю з боку суспільства. Т. Коломосьць зазначає, що прозорість передбачає не лише публікацію нормативних актів, а й проведення консультацій з бізнес-спільнотою при ухваленні регуляторних рішень [8, с. 210]. І. Костюк, аналізуючи процес цифровізації, наголошує, що електронні сервіси сприяють підзвітності, оскільки мінімізують безпосередні контакти між підприємцями та чиновниками, знижуючи корупційні ризики [9, с. 58].

Важливим новітнім орієнтиром є принцип сервісної спрямованості адміністративної діяльності. Його сутність полягає у тому, що органи публічної влади повинні розглядати підприємців не як об'єкти контролю, а як користувачів адміністративних послуг. В. Тимошук підкреслює, що реалізація цього принципу можлива через запровадження ефективних сервісів, стандартизацію процедур та формування партнерської моделі взаємодії між державою та бізнесом [11, с. 72].

Не менш важливим є принцип недискримінації, який вимагає рівного ставлення до всіх суб'єктів господарювання. О. Ключев вказує, що найчастіше саме у сфері перевірок відбувається порушення цього принципу, оскільки малі підприємства стикаються з непропорційно більшим адміністративним тиском порівняно з великими корпораціями [14, с. 130]. С. Гриценко додає, що судовий контроль у таких випадках є ключовим механізмом відновлення рівності та справедливості [15, с. 205].

Окремої уваги заслуговує принцип ефективності, який поступово інтегрується у вітчизняну адміністративно-правову доктрину. І. Костюк пропонує оцінювати ефективність адміністративних процедур через співвідношення витрат підприємців і суспільної користі від запроваджених обмежень [9, с. 64]. У зарубіжній літературі подібні підходи розвивали Р. Браун та К. Лодж, які підкреслювали значення оцінки регуляторного впливу (Regulatory Impact Assessment) як інструменту забезпечення ефективності й пропорційності адміністративного регулювання [16, с. 54; 17, с. 88].

Таким чином, можна дійти висновку, що адміністративно-правові принципи регулювання підприємницької діяльності становлять комплексну систему, яка включає як класичні (верховенство права, законність, пропорційність, правова визначеність), так і новітні (прозорість, сервісна спрямованість, ефективність, недискримінація) засади. Вони формують нормативно-ціннісний каркас, що унеможливило свавілля адміністрації, забезпечує баланс між публічними та приватними інтересами та створює умови для розвитку підприємництва відповідно до європейських стандартів.

Разом із цим, адміністративне регулювання підприємницької діяльності в Україні реалізується через систему органів публічної адміністрації, які наділені різними повноваженнями у сфері нормотворчості, контролю, нагляду та надання адміністративних послуг. Ефективність цієї системи значною мірою визначає рівень правової визначеності, передбачуваності та сприятливості бізнес-клімату в державі [18, с. 133].

У науковій літературі відзначається, що система органів, уповноважених у сфері підприємництва, має багаторівневий характер. На центральному рівні основну роль відіграють Кабінет Міністрів України, Міністерство економіки, Міністерство фінансів, Міністерство юстиції, а також спеціалізовані органи виконавчої влади. В. Авер'янов підкреслював, що центральні органи формують стратегічну політику держави у сфері підприємництва, визначають нормативно-правові засади господарської діяльності та здійснюють координацію міжвідомчих програм [2, с. 138].

Значний вплив на підприємницьке середовище має діяльність органів, які здійснюють дозвільні та реєстраційні функції. Ю. Битяк зауважує, що саме через процедури державної реєстрації суб'єктів господарювання, ліцензування певних видів діяльності та сертифікації продукції держава реалізує адміністративний вплив на підприємництво [3, с. 75]. Разом з тим, складність і багатоступеневість цих процедур часто стають підґрунтям для надмірного адміністративного тиску, що потребує їх оптимізації.

На рівні контролю та нагляду функціонують численні органи – Державна податкова служба, Державна служба з питань праці, Державна екологічна інспекція, Антимонопольний

комітет України та інші. В. Колпаков наголошує, що контрольна діяльність повинна здійснюватися на основі принципів пропорційності та ризик-орієнтованості [19, с. 147]. На жаль, у практиці часто трапляються випадки формального або вибіркового застосування контрольних повноважень, що породжує недовіру бізнесу до адміністративної системи.

Важливу роль відіграють і органи місцевого самоврядування, які мають власні компетенції у сфері підтримки малого та середнього підприємництва. За спостереженнями О. Андрійко, саме на місцевому рівні проявляється найбільша кількість колізій між нормативно-правовими актами, що створює умови для правової невизначеності [5, с. 82]. Водночас саме місцеві органи мають найближчий контакт із суб'єктами господарювання та можуть швидко реагувати на їхні потреби.

Дієвим елементом досліджуваної системи є адміністративні суди, які виконують функцію незалежного контролю за діяльністю органів публічної влади. О. Ключев зазначає, що судова практика не лише виправляє помилки адміністрації, а й формує орієнтири для майбутньої регуляторної діяльності, створюючи прецедентні стандарти застосування принципів пропорційності, правової визначеності та недискримінації [14, с. 136].

Зарубіжна література пропонує порівняльні підходи до організації системи регуляторних органів. Так, К. Лодж вказує на необхідність «мультицентрної» моделі, у якій повноваження розподіляються між різними інституціями, що дозволяє уникнути концентрації влади та зловживань [17, с. 94]. Р. Браун, аналізуючи британську модель, підкреслює важливість спеціалізованих незалежних агентств, які діють автономно від уряду, але підзвітні парламенту та громадськості [16, с. 61].

В українській науці сьогодні дедалі більшого значення набуває питання цифровізації діяльності органів публічної адміністрації. І. Костюк доводить, що інтеграція державних реєстрів, автоматизація процесів ліцензування та перевірок, а також розвиток електронних сервісів сприяють підвищенню прозорості та зменшенню адміністративного навантаження на бізнес [9, с. 72]. В. Тимошук вважає, що запровадження єдиних адміністративних процедур та електронного документообігу є необхідною умовою формування сучасної сервісної держави [11, с. 79].

Таким чином, система органів публічної адміністрації у сфері підприємництва в Україні поєднує центральні органи виконавчої влади, спеціалізовані агентства, контрольні й наглядові інституції, органи місцевого самоврядування та адміністративні суди. Водночас її ефективність стримується надмірною фрагментарністю та дублюванням повноважень. Вирішення цієї проблеми можливе через впровадження ризик-орієнтованих підходів, цифровізацію процедур, гармонізацію з європейськими стандартами та посилення інституційної спроможності незалежних регуляторних органів.

Адміністративно-правові засоби у сфері підприємницької діяльності становлять систему юридичних інструментів, за допомогою яких держава впорядковує відносини у бізнес-середовищі, забезпечує дотримання публічних інтересів та створює умови для розвитку конкуренції. У науковій літературі підкреслюється, що саме механізм реалізації адміністративного регулювання визначає рівень його ефективності та вплив на свободу підприємництва [20, с. 141].

Найважливішим засобом адміністративного регулювання традиційно вважається дозвільна система. За словами Ю. Битяка, вона виконує функцію своєрідного «фільтра», що забезпечує баланс між інтересами держави й потребою у свободі господарської діяльності [21, с. 92]. Водночас надмірна складність та тривалість дозвільних процедур нерідко створюють корупційні ризики та знижують інвестиційну привабливість. Т. Коломоець наголошує на необхідності переходу від каральної до сервісної моделі дозвільної діяльності, що означає максимальне спрощення процедур і запровадження принципу «єдиного вікна» [22, с. 225].

Не менш значущим інструментом є ліцензування окремих видів діяльності, пов'язаних з підвищеним ризиком для суспільних інтересів. В. Колпаков зазначає, що ліцензування має гарантувати якість і безпеку товарів та послуг, однак у практиці воно часто перетворюється

на механізм адміністративного тиску [4, с. 160]. О. Кузьменко, досліджуючи європейський досвід, підкреслює, що сучасна ліцензійна система повинна базуватися на ризик-орієнтованому підході: чим більша небезпека діяльності, тим суворіші регуляторні вимоги [12, с. 95].

Важливе місце у системі адміністративних засобів посідає державна реєстрація суб'єктів господарювання. В. Тимошук підкреслює, що реєстраційні процедури є першою точкою контакту підприємця з державою, а отже, їхня прозорість і простота визначають ставлення бізнесу до адміністративної системи загалом [11, с. 81]. У цьому контексті І. Костюк відзначає позитивний ефект цифровізації: інтеграція державних реєстрів і впровадження електронних сервісів («Дія») дозволили значно скоротити час і витрати, пов'язані з реєстрацією підприємств [9, с. 78].

Окрему групу становлять адміністративні послуги, що забезпечують безперервну взаємодію підприємця з органами влади. Як підкреслює О. Андрійко, послуги з видачі сертифікатів, дозволів, погоджень або довідок є формою реалізації сервісної функції держави [23, с. 91]. Сучасна концепція *good governance* вимагає, щоб адміністративні послуги надавалися швидко, прозоро та з мінімальними витратами для бізнесу [20, с. 142].

Значною складовою адміністративно-правового механізму є контрольні та наглядові процедури. За словами С. Ківалова, контроль має здійснюватися не як самоціль, а як інструмент превенції правопорушень і забезпечення відповідності діяльності підприємців встановленим стандартам [10, с. 163]. У сучасних умовах дедалі більшої актуальності набуває ризик-орієнтований підхід до перевірок, що дозволяє концентрувати ресурси контролюючих органів на найбільш небезпечних сферах [24, с. 56].

Не можна оминути увагою і санкційні механізми, що застосовуються у разі порушення підприємцями встановлених правил. О. Клюєв відзначає, що санкції повинні бути пропорційними і мати превентивний характер, а не лише репресивну спрямованість [14, с. 140]. С. Гриценко додає, що важливим гарантійним інструментом є можливість оскарження рішень контролюючих органів в адміністративному чи судовому порядку [15, с. 214].

Важливим напрямом удосконалення адміністративних засобів є інтеграція цифрових технологій у всі етапи взаємодії держави та бізнесу. Як зазначає І. Костюк, цифровізація процедур дозволяє не лише зменшити кількість контактів між підприємцями та чиновниками, а й забезпечити автоматичний контроль строків, прозорість рішень і доступність даних [9, с. 84]. У зарубіжній літературі Р. Браун підкреслює, що цифрові інструменти сприяють підвищенню ефективності регулювання, зменшенню транзакційних витрат і формуванню більш конкурентного середовища [16, с. 68].

Таким чином, адміністративно-правові засоби регулювання підприємництва охоплюють дозвільну систему, ліцензування, реєстрацію, адміністративні послуги, контроль і санкції. Їхня ефективність значною мірою залежить від того, наскільки ці інструменти узгоджені між собою, відповідають принципам пропорційності, правової визначеності та сервісної спрямованості, а також наскільки активно у них інтегровані сучасні цифрові технології.

Слід також констатувати, що адміністративне регулювання підприємницької діяльності в Україні, попри проведення численних реформ, усе ще характеризується рядом суттєвих недоліків. Серед головних проблем науковці та практики відзначають фрагментарність правового регулювання, його суперечливість та надмірну зарегульованість [25, с. 147]. Це ускладнює розвиток бізнес-середовища, створює додаткові бар'єри для інвестицій і знижує конкурентоспроможність економіки.

Однією з найактуальніших проблем є надмірний адміністративний тиск. Складні та тривалі дозвільні й ліцензійні процедури обмежують свободу підприємницької діяльності та створюють підґрунтя для корупційних практик [3, с. 98]. Дублювання функцій різних органів влади та численні контрольні заходи призводять до необґрунтованого навантаження на бізнес, особливо на малий і середній сектор [4, с. 174].

Серйозною вадою є також нестабільність законодавства. Часті зміни у сфері ліцензування, реєстрації чи нагляду породжують атмосферу правової невизначеності, що перешкоджає довгостроковому плануванню [12, с. 101]. Міжнародні огляди підкреслюють, що, хоча

Україна поступово поліпшує свої позиції у світових рейтингах, підприємці все ще відзначають непередбачуваність регуляторного середовища як серйозний ризик [21, с. 75].

Недостатньо розвинуеною залишається цифровізація адміністративних процедур. Попри створення низки електронних сервісів, значна частина процесів залишається бюрократизованою, не інтегрованою у єдину систему та не відповідає принципу «одноразового подання даних» [9, с. 84]. Це знижує ефективність міжреєстрової взаємодії та збільшує транзакційні витрати бізнесу.

Контроль і нагляд у сфері підприємництва також потребують суттєвого вдосконалення. У практиці досі поширені формальні перевірки, що не враховують рівня ризику та часто застосовуються вибірково [10, с. 171]. На відміну від європейських країн, де пріоритетом є ризик-орієнтований контроль, в Україні він лише поступово впроваджується [22, с. 94].

Додатковим викликом стали умови воєнного стану. Запроваджені для підтримки бізнесу дерегуляційні заходи мали позитивний ефект, однак їх фрагментарність і тимчасовий характер створюють ризики правової невизначеності після завершення надзвичайного періоду [11, с. 90].

Подолання окреслених проблем можливе через реалізацію низки стратегічних напрямів. По-перше, необхідним є спрощення дозвільних і ліцензійних процедур, у тому числі розширення застосування принципу «мовчазної згоди», що зменшує корупційні ризики та прискорює запуск бізнесу [8, с. 236]. По-друге, оптимізація системи контролю повинна передбачати перехід до ризик-орієнтованих перевірок, скорочення дублюючих інспекцій і концентрацію ресурсів на найбільш небезпечних сферах [22, с. 117]. По-третє, пріоритетним є розширення цифровізації: створення єдиної інтегрованої системи електронних сервісів і забезпечення міжреєстрової взаємодії [9, с. 92]. По-четверте, удосконалення адміністративного регулювання має здійснюватися в руслі гармонізації з правом ЄС, що включає імплементацію директив у сфері послуг, технічного регулювання та захисту прав споживачів [13, с. 113].

Отже, сучасна система адміністративного регулювання підприємництва потребує комплексної трансформації. Її модернізація має ґрунтуватися на принципах пропорційності, правової визначеності, прозорості та сервісної спрямованості, що забезпечить баланс між інтересами держави й бізнесу та сприятиме сталому розвитку економіки України.

Висновки. Проведене дослідження дозволило сформулювати цілісне уявлення про теоретико-правові засади адміністративного регулювання підприємницької діяльності в Україні та визначити перспективи їх удосконалення. Адміністративне регулювання базується на класичних принципах адміністративного права – верховенстві права, законності, пропорційності та правовій визначеності, – які забезпечують передбачуваність та легітимність діяльності органів влади. Разом із тим у сучасних умовах дедалі більшого значення набувають прозорість, підзвітність, сервісна спрямованість та ефективність, що відображає європейські стандарти належного врядування та потреби бізнес-середовища.

Система органів публічної адміністрації, уповноважених у сфері підприємництва, охоплює центральні органи виконавчої влади, спеціалізовані агентства, контрольні та наглядові інституції, органи місцевого самоврядування й адміністративні суди. Вона забезпечує комплексний характер регулювання, проте страждає від дублювання повноважень, надмірної фрагментарності та слабкої координації, що створює додаткові бар'єри для бізнесу.

До основних адміністративно-правових засобів регулювання належать дозвільна система, ліцензування, державна реєстрація, надання адміністративних послуг, контрольні та санкційні механізми. Вони формують інституційний каркас взаємодії держави і бізнесу, проте часто характеризуються складністю та надмірною зарегульованістю. Вирішення цієї проблеми можливе через спрощення процедур, запровадження принципу «єдиного вікна», розширення застосування електронних сервісів та забезпечення прозорості всіх етапів регуляторної діяльності.

Виявлено низку актуальних проблем, серед яких надмірний адміністративний тиск, нестабільність законодавчої бази, недостатня цифровізація та низька ефективність

контрольних процедур. У воєнний період до них додається потреба швидкої адаптації регуляторних режимів, що часто має фрагментарний характер і створює ризик правової невизначеності. Подолання цих викликів вимагає комплексної трансформації регуляторної політики.

Модернізація адміністративного регулювання підприємницької діяльності має здійснюватися через дерегуляцію та зменшення бюрократичного навантаження, оптимізацію системи контролю на основі ризик-орієнтованих підходів, цифрову трансформацію адміністративних процедур і гармонізацію українського законодавства з правом Європейського Союзу. У центрі цих змін повинна перебувати сервісна модель діяльності органів публічної адміністрації, яка розглядає підприємця не як об'єкт нагляду, а як користувача адміністративних послуг.

Вбачається, що забезпечення балансу між інтересами держави та підприємців, утвердження правової визначеності та прозорості регуляторного середовища створять підґрунтя для формування конкурентоспроможної економіки України, сприятимуть залученню інвестицій і посиленню її інтеграції у європейський правовий простір.

Список використаних джерел:

1. Голосніченко І. П. Адміністративне право України: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2003. 312 с.
2. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс: у 2 т. К.: Юрінком Інтер, 2004. Т. 1. 584 с.
3. Битяк Ю. П. Адміністративне право України. Загальна частина: підручник. Х.: Право, 2011. 528 с.
4. Колпаков В. К. Адміністративне право України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2012. 736 с.
5. Андрійко О. Ф. Організаційно-правові проблеми державного управління. К.: Наук. думка, 2010. 424 с.
6. Black J. Critical Reflections on Regulation. London: LSE Law, 2001. – 95 p.
7. Baldwin R., Cave M. Understanding Regulation: Theory, Strategy, and Practice. Oxford: Oxford University Press, 2012. 374 p.
8. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2015. – 640 с.
9. Костюк І. В. Цифровізація адміністративних процедур: монографія. Львів: ЛНУ, 2020. 256 с.
10. Ківалов С. В. Адміністративне право України. Одеса: Юридична література, 2008. 592 с.
11. Тимошук В. В. Закон про адміністративну процедуру: науково-практичний коментар. К.: Факт, 2021. 312 с.
12. Кузьменко О. В. Правове регулювання підприємництва в умовах євроінтеграції. К.: Алерта, 2017. 288 с.
13. Іншин М. І. Гармонізація адміністративного законодавства України з правом ЄС. Харків: Право, 2019. 352 с.
14. Ключев О. П. Адміністративні суди в системі захисту прав підприємців. К.: Юстініан, 2018. 280 с.
15. Гриценко С. В. Судовий контроль у сфері публічного адміністрування. К.: Юрінком Інтер, 2020. 416 с.
16. Brown R. Regulatory Effectiveness and Business Environment. Cambridge: CUP, 2010. 220 p.
17. Lodge C. Regulation and Administrative Law. London: Routledge, 2006. 198 p.
18. Кабінет Міністрів України. Про схвалення Концепції розвитку малого і середнього підприємництва в Україні. Київ, 2017. 32 с.
19. Міністерство економіки України. Звіт про результати державної регуляторної політики. Київ, 2022. 54 с.

20. OECD. Regulatory Policy in Ukraine: Towards a New Framework for Governance. Paris: OECD Publishing, 2018. 215 p.
21. World Bank. Doing Business 2020: Comparing Business Regulation in 190 Economies. Washington, DC: World Bank, 2020. 324 p.
22. European Commission. Better Regulation Guidelines. Brussels, 2019. 158 p.
23. Transparency International Ukraine. Corruption Risks in Licensing and Permitting Systems. Київ, 2021. 64 с.
24. European Bank for Reconstruction and Development. Strategy for Ukraine 2022–2027. London: EBRD, 2022. 112 p.
25. UNDP Ukraine. Digital Transformation and Business Environment in Ukraine. Kyiv: UNDP, 2021. 85 p.

Дата першого надходження рукопису до видання: 09.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025

